

ELS NOMS DE LES VIES D'ESCALADA AL MASSÍS DE MONTSERRAT

Pau Tomé i Dessy
Departament de Geografia Física i Anàlisi Geogràfica Regional
Universitat de Barcelona
paudessy@hotmail.com

“Heròdot viatja amb l'objectiu de trobar una resposta a la seva pregunta de nen: com és que en l'horitzó apareixen naus? D'on han sortit? De quin port han salpat? O sigui, que el que veiem amb els nostres propis ulls no és encara el límit del món? Encara hi ha altres mons? Com són? Quan creixi voldrà conèixer-los. Encara que més val que no creixi del tot, que conservi una mica d'aquell nen curiós que és, doncs només els nens plantegen preguntes importants i volen aprendre de veritat.

I Heròdot, amb l'entusiasme i apassionament del nen que era, parteix a la recerca d'aquests mons. I descobreix un fet fonamental: que són molts i que cadascun és únic. I important...”

Ryszard Kapuscinski, *Viatges amb Heròdot*

0. CONSIDERACIONS PRÈVIES

Es calcula que a Montserrat hi ha unes cinc mil vies d'escalada (no n'hi ha cap llista oficial), i tot i que és probable que algun monjo, ermità, caçador o carboner, entre d'altres, ja hagués fet algun tipus d'ascensió fàcil en temps pretèrits dins del massís, la primera ascensió documentada va ser publicada al *Diari de Barcelona* el dia 24 de setembre de 1851 (FATJÓ, 2005: 30). Des de llavors han passat més de 160 anys, i s'han obert milers d'itineraris nous d'escalada, la majoria dels quals tenen el seu propi nom individualitzat que el diferencia de la resta.

En la present comunicació pretenem analitzar l'evolució dels noms de les vies d'escalada a Montserrat al llarg del temps, la casuística de les seves denominacions, proposar una classificació d'aquests i realitzar una sèrie d'observacions crítiques en relació amb el seu origen.

Finalment farem una reflexió sobre el concepte de nom de via d'escalada, i ens preguntarem si aquest nom, que en principi diferencia i individualitza cada un dels itineraris existents i els atorga una identitat, pot considerar-se un topònim que forma part de l'hodonímia del massís de Montserrat.

1. ELS CONCEPTES DE VIA D'ESCALADA I DE NOM DE VIA D'ESCALADA. LES VIES D'ESCALADA DE MONTSERRAT

Una via d'escalada és un itinerari que normalment ascendeix un determinat cim o paret des de la base fins al punt més elevat, i en el qual s'han d'utilitzar una sèrie de tècniques i materials per poder assolir-lo (com per exemple cordes, arnesos, mosquetons, etc.). A més a més, és un ascens impossible de realitzar amb només les extremitats inferiors (peus i cames), i és necessari utilitzar les extremitats superiors (mans i braços).

Pràcticament la totalitat d'aquestes vies d'escalada tenen el seu nom, sigui quina sigui la regió del món on són localitzades, i aquests noms gairebé sempre han estat donats pels escaladors que les van ascendir per primer cop, ja que ells són els seus creadors i els que les van idear. Les vies són la seva obra, on han deixat una empremta personal, característica, que es veurà reflectida en la dificultat de l'itinerari, en la seva bellesa o en la seva originalitat, entre d'altres aspectes. Per tant, sempre s'ha considerat que els que obren una via¹ són les persones legitimades per posar-li un nom, sense cap tipus de discussió. D'altres cops ha succeït, però, que la comunitat escaladora d'una determinada zona ha batejat una via que no tenia nom, o ha començat a anomenar-la d'una determinada manera de forma espontània i no premeditada, i finalment aquest nom s'ha consolidat i acabat imposant.

---

¹ *Obrir una via*: escalar una paret o agulla per un itinerari pel qual ningú mai no havia pujat abans. Suposa un “plus” de dificultat en l'escalada.

En el cas que ens ocupa, el massís de la muntanya de Montserrat, no hi ha cap llista oficial sobre el nombre de vies, tot i que el Patronat de la Muntanya de Montserrat, juntament amb la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya, va elaborar l'any 2007 una llista amb 3.616 vies,² però amb un objectiu ben diferent del de la present comunicació: regular la pràctica de l'escalada al massís per tal de protegir diferents zones, espècies animals i espècies vegetals, i disminuir així l'impacte ambiental d'aquest esport, principalment a causa de la seva progressiva massificació, amb milers i milers de practicants que omplen habitualment la muntanya.

Aquesta llista, quan es va crear, ja era incompleta, i avui dia no només és incompleta sinó que també està desfasada. Però hi ha un consens general entre els escaladors i la direcció del Patronat respecte al nombre total de vies d'escalada que hi ha a Montserrat, les quals deuen ser unes cinc mil. La majoria d'aquestes vies estan documentades en les aproximadament trenta guies d'escalada sobre Montserrat, la primera de les quals va ser publicada l'any 1947 (ESTIVILL, 1947), i la darrera, l'any 2014 (HITA, 2014), en diverses revistes especialitzades de muntanya (per ex. les revistes *Desnivel* o *Extrem*, aquesta darrera ja desapareguda), en butlletins interns i revistes de centres excursionistes (per ex. la revista *Muntanya* del Centre Excursionista de Catalunya o la revista *Excursionisme* de la Unió Excursionista de Catalunya), en revistes de federacions d'esports de muntanya (com la revista *Vèrtex* de la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya), en llibres de ressenyes³ ubicats en refugis de muntanya (per ex. els existents al refugi Bartomeu Puiggròs, situat al vessant nord de Montserrat), en diverses obres generals d'escalada, i en pàgines webs i blogs d'Internet. Però també hi ha un nombre de vies que per diverses raons mai no han estat divulgades ni publicades enlloc, i només les coneixen les persones que les han obertes. Per això darrer, i també a causa de la gran bibliografia heterogènia existent, és una tasca força complicada saber el nombre exacte de vies que hi ha a Montserrat. La part positiva és que des de l'1 de gener de 2014 hi ha una moratòria de dos anys (fins al 31 de desembre de 2015) en la qual està prohibit obrir qualsevol via nova d'escalada (s'està fent un estudi sobre el seu impacte ambiental a Montserrat), per la qual cosa i sempre que la moratòria sigui escrupolosament respectada, el nombre de vies no augmentarà i, en conseqüència, serà més fàcil aconseguir fer un recompte de totes.

2. L'EVOLUCIÓ DELS NOMS DE LES VIES D'ESCALADA A MONTSERRAT

Per tal d'analitzar correctament els noms de les vies d'escalada a la muntanya de Montserrat i proposar-ne una classificació, hem cregut del tot necessari fer un petit resum sobre la seva evolució, amb l'objectiu d'assolir una major comprensió del procés de fixació d'aquests noms. Considerem que en aquest procés hi ha hagut dues etapes, una primera que podríem anomenar tradicional, que va des de les primeres escalades a Montserrat fins a l'any 1977, i una segona que podríem anomenar moderna, que abasta des de l'any 1977 fins a l'actualitat.

2.1. Etapa tradicional

La primera escalada documentada a Montserrat va ser publicada al *Diari de Barcelona* el dia 24 de setembre de 1851, i en la publicació s'especificava que dues persones havien ascendit una agulla propera al cim de Sant Jeroni, punt culminant del massís. No es concretava, però, el nom de l'agulla, tot i que probablement es devia tractar del Montcau, també anomenada Roca del Moro (BARBERÀ, 1977: 226). En aquells temps la majoria de les roques i agulles no tenien nom, exceptuant les més destacades, i si en tenien, la majoria de la gent els desconeixien.

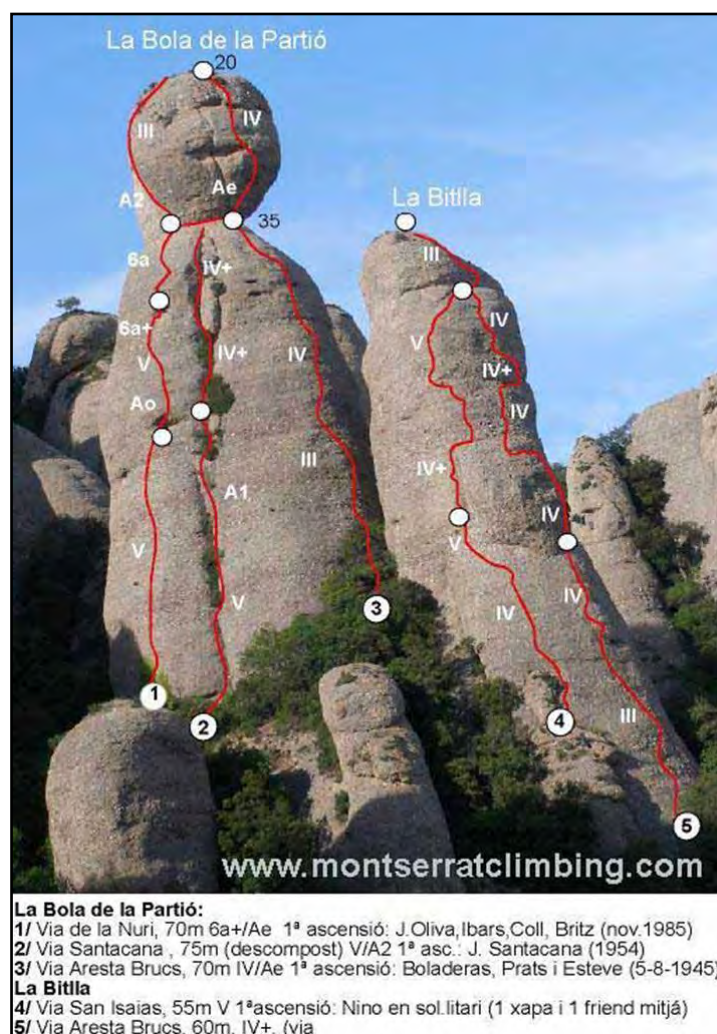
Originàriament les vies d'escalada no es batejaven. Només quedava constància que uns escaladors havien ascendit tal agulla o roca. I així quedà reflectit en la primera guia de Montserrat on apareix un capítol dedicat exclusivament a l'escalada, a càrrec de Jordi Panyella (ESTIVILL, 1947: 135-190). En aquest capítol es descriu una selecció de quinze vies d'escalada a Montserrat, les quals conviden l'escalador a conèixer les roques més representatives ja escalades en aquell moment en cada una de les regions del massís. I en cap de les quinze descripcions es fa referència al nom de les vies, perquè no en tenien. I no en tenien simplement perquè no hi havia necessitat que en tinguessin, ja que el seu nombre era tan reduït que no hi havia cap problema per identificar-les. Únicament s'anomena el cim o l'agulla que les vies ressegueixen.

² http://muntanyamontserrat.gencat.cat/web/.content/actualitat/2008/08agost/arxius/llistat_vies_escalada.pdf

³ *Ressenya*: dibuix o fotografia que mostra el recorregut d'una via d'escalada sobre un pany de paret o agulla, amb la informació bàsica per poder-la escalar, com pot ser la dificultat, la longitud, el material necessari, l'horari, etc.

A poc a poc el massís va ser explorat i es van anar escalant agulles i roques que mai abans havien estat ascendides, algunes amb una gran dificultat. Com que totes aquestes escalades el que buscaven era assolir el cim d'una determinada agulla, normalment recorrien el seu punt més feble o fàcil per arribar al cim. Posteriorment, a la majoria d'aquestes vies d'escalada les hem anat coneixent amb el nom de vies Normals, nom que l'escalador de seguida associa com el de la via més fàcil (que no té per què significar que sigui senzilla) per escalar una agulla o roca (per ex. la via Normal al Cavall Bernat, de l'any 1935), sobretot pel fet que avui dia una única agulla o roca pot arribar a concentrar una gran quantitat de vies d'escalada.

Altres vegades ha succeït que el lloc per on van pujar uns primers escaladors a una determinada agulla es va comprovar després que no era el més fàcil, ja que uns altres van escalar aquesta mateixa agulla per una altra via que resultà de menys dificultat. En aquest cas la primera via escalada, amb el pas del temps, va passar a anomenar-se via Original (reflecteix l'itinerari per on van pujar per primer cop uns escaladors a una agulla), i la segona, via Normal (per ex. la via Original i la via Normal a la Filigrana, de l'any 1943 la primera i de l'any 1957 la segona).

Figura 1. Exemple de dues agulles de Montserrat (la Bola de la Partió i la Bitlla) amb algunes de les vies que les recorren i els seus respectius noms.

Font: <http://www.montserratclimbing.com>

De totes maneres, algun cop s'ha batejat com a via Original i no com a via Normal la primera via per on van pujar uns escaladors a una determinada roca o agulla, tot i haver-hi, o no, una altra via més senzilla d'escalar. Ben mirat, el que s'estava fent era posar noms que feien referència al caràcter global de l'itinerari segons la dificultat o el traçat, o dit d'una altra manera, són noms que per si mateixos defineixen una característica de la via. I tenim altres exponents d'aquesta manera de fer; per exemple els d'aquelles ascensions anomenades via Directa (normalment són itineraris que segueixen un traçat força rectilini en tot el recorregut, des de la base

fins al punt més elevat, d'aquí el nom. Per exemple, la via Directa al Gendarme, de l'any 1954) o aquelles altres anomenades via Ràpel, les quals solquen el pany de paret que els escaladors solen utilitzar per rapelar⁴ (per exemple, la via Ràpel al Trencabarrals, de l'any 1961).

Altres vies d'escalada van anomenar-se amb el nom de l'escalador o els escaladors que les van obrir, o amb el nom de l'escalador que va assumir la responsabilitat de l'ascensió. Això va succeir sobretot, però no únicament, en el cas d'escaladors o cordades⁵ d'escaladors que destacaven sobre la resta a causa de les seves grans habilitats i, de vegades, temeritats, i els quals van esdevenir força respectats i admirats entre la comunitat escaladora, atès que obriren itineraris de gran qualitat i prestigi. En aquest cas, les vies a poc a poc van començar a ser conegudes i anomenades pels cognoms o malnoms d'aquests escaladors, i així és com es coneixen avui en dia, o directament van ser així batejades pels mateixos escaladors que hi van fer la primera ascensió (per ex. via Santacana a l'Agulla de la Creu, de l'any 1953, o via Anglada-Cerdà al Frare Gros, de l'any 1965).

A la dècada dels anys 40 del segle XX, després d'una cruenta guerra al país, cada vegada hi havia més practicants de l'escalada a Catalunya, i van crear-se seccions d'escalada en molts centres excursionistes catalans, de manera que va néixer, en conseqüència, una rivalitat esportiva entre els escaladors d'aquests centres i seccions. El resultat de tot plegat és que a partir del final dels anys 40, i fins a principis dels anys 70 del segle passat, aquesta rivalitat es va veure reflectida en els noms de moltes vies d'escalada, les quals van ser batejades amb el nom de la secció o el centre al qual pertanyien els escaladors que les van obrir. Això ho feien a manera de reivindicació, per augmentar el prestigi d'aquests centres o seccions, sobretot si eren itineraris d'una gran dificultat o llargament cobejats (per ex. via TIM⁶ a la Paret de Sant Jeroni, de l'any 1949, via GAM⁷ al Bisbe, de l'any 1959, via GEDE⁸ a l'Escorpí, de l'any 1960, o via CADE⁹ a la Paret dels Diables, de l'any 1970). Tot i així, en algun cas concret ha succeït que una via d'aquestes que no va ser batejada originàriament amb algun d'aquests noms, o que simplement no tenia nom, a la llarga ha passat a anomenar-se amb el nom del centre o de la secció dels escaladors que la va escalar per primer cop (per ex. la via Puigmal¹⁰ al Cavall Bernat, de l'any 1954, que en un primer moment va ser batejada amb el nom de via *Cavall per Davant*) (BARBERÀ, 1985: 93). A més a més, seguint aquesta mateixa argumentació, moltes vies van ser batejades amb el nom de la procedència geogràfica dels escaladors que les van pujar per primer cop, ja sigui per ells mateixos, amb l'objectiu de reivindicar-se com a escaladors pertanyents a un poble, ciutat o comarca, ja sigui per la comunitat escaladora, per tal d'identificar l'origen dels escaladors que van fer aquesta primera ascensió (per ex. via Badalona a la Gorra Frígia, de l'any 1956, o via dels Igualadins a l'Agulla dels Espeleòlegs, de l'any 1952).

També, i de forma molt puntual, a partir dels anys 50 del segle passat alguna via es batejà amb el nom de persones vinculades al món de la muntanya, unes vegades com a dedicatòria per la seva tasca desenvolupada en favor de l'excursionisme o l'escalada al país, i d'altres com a homenatge a un escalador mort en accident d'escalada (per ex. via Lluís Creus¹¹ a la Paret dels Diables, de l'any 1955, o via Jordi Matas¹² al Serrat del Moro, de l'any 1972).

Igualment, en aquesta etapa més tradicional, hem de fer esment d'una altra manera bastant habitual d'anomenar les vies que s'anaven obrint: els noms feien referència a l'àmbit físic per on discorria la via, a la configuració de la paret o a la seva situació dins d'aquesta (per ex. via Xemeneia Oest a les Savines). Per tant, moltes vies es van batejar amb noms que esmentaven les característiques físiques dels panys de paret que recorrien, i eren de fet una petita descripció d'aquests, o feien ressaltar les singularitats dels seus recorreguts; probablement l'exemple més paradigmàtic en són les vies batejades com a Arestes Brucs. Joan Cerdà, un prolífic escalador català autor de moltes primeres al massís, i actiu encara avui dia, tot i la seva avançada edat, es proposà recórrer totes les arestes assolellades de les roques de la regió de les Agulles que miraven al poble del Bruc (cap al sud) i que encara no havien estat ascendides. Per aquest motiu, juntament amb altres escaladors, a partir de finals de la dècada dels anys 50 i fins a principis dels anys 60 ho va fer. I va arribar a obrir quasi una trentena d'aquestes arestes.¹³ Com que trobava que anomenar tots aquests itineraris amb el

⁴ *Rapelar*: fer un ràpel (tècnica d'escalada que consisteix a baixar un pany de paret o agulla mitjançant la utilització de les cordes).

⁵ *Cordada*: equip normalment format per dos o tres escaladors que realitzen una ascensió i que van units mitjançant una o dues cordes.

⁶ TIM: acrònim de l'Agrupació Excursionista Terra i Mar, de Sabadell.

⁷ GAM: acrònim del Grup d'Alta Muntanya, secció del Club Muntanyenc Barcelonès, de Barcelona.

⁸ GEDE: acrònim del Grup Especial d'Escalada, secció del Club Excursionista de Gràcia, de Barcelona.

⁹ CADE: acrònim del Centre Acadèmic d'Escalada, secció del Centre Excursionista de Catalunya, de Barcelona.

¹⁰ Puigmal: nom que fa referència al Club Esquí Puigmal, de Barcelona.

¹¹ Lluís Creus i March: president del Centre Excursionista de Sabadell en diversos mandats i gran impulsor de la Unió Excursionista de Sabadell, fundada l'any 1970 i que aglutinà les tres entitats excursionistes que aleshores hi havia a la ciutat (el Centre Excursionista del Vallès, el Centre Excursionista de Sabadell i l'Agrupació Excursionista Terra i Mar).

¹² Jordi Matas: alpinista del GEDE que va morir en accident d'escalada durant una expedició a l'Hindu Kush afgà l'any 1971.

seu cognom seria molt monòton decidí batejar-los com a vies Aresta Brucs¹⁴ (amb essa final). Aquest nom es va popularitzar tant que fins i tot vies que no tenien aquest nom que havien estat obertes amb anterioritat per altres escaladors i que complien les característiques abans esmentades van ser anomenades posteriorment així (per ex. via Aresta Brucs a la Bitlla, de l'any 1944). Fins i tot vies obertes en èpoques ulteriors i modernes s'han batejat així (per ex. via Aresta Brucs a l'Agulla de la Benedicció, de l'any 1996). L'herència de tot plegat és que només a la regió d'Agulles hi ha més de cinquanta vies amb aquest nom, i tot i que altres zones de Montserrat també tenen alguna via anomenada així, són poques les existents fora d'aquesta regió (per ex. via Aresta Brucs a la Rampa de l'Esfinx, de l'any 1991, agulla situada a la regió d'Ecós).

Finalment hem de referir-nos a una darrera manera poc habitual de batejar les vies, però tot i així present en alguns noms de l'etapa tradicional: els noms al·ludeixen a una tècnica d'escalada o al material utilitzat en un moment donat de l'ascensió, que doten la via d'una particularitat concreta que la fa característica (per ex. via Ramonage¹⁵ a la Llastra Punxeguda, de l'any 1953).

2.2. Etapa moderna

Podem considerar que l'etapa moderna de fixació de noms de vies d'escalada a Montserrat va néixer l'any 1977. Això no obstant, això no vol dir que l'etapa anterior desaparegués de cop, i durant uns anys ambdues tendències van coexistir, però la nova tendència va anar guanyant terreny ràpidament a l'anterior, fins pràcticament imposar-se de forma majoritària. El que va succeir aquell any és que un jove escalador manxec resident a Barcelona, Antonio García Picazo, va obrir un itinerari al Montgròs i el va batejar amb el nom de Griviola Bella.¹⁶ I ho va fer simplement perquè li agradava com sonava aquest nom, el qual havia vist en un llibre que parlava d'una muntanya de la vall d'Aosta, als Alps italians.¹⁷ Va ser un fet inèdit, ja que mai abans no s'havia anomenat una via d'una manera diferent de la tradicional. A partir d'aquell moment cada vegada més vies d'escalada a Montserrat es van anar batejant amb tot tipus de noms sense seguir cap dels costums tradicionals, unes normes no escrites que sempre s'havien respectat entre el col·lectiu muntanyenc (per ex. via Còsmica a la Paret dels Diables, de l'any 1978, o via Nasti de Plasti al Serrat del Moro, de l'any 1981). Eren temps de grans canvis al país, de noves llibertats, i de transició. I per força tots aquests esdeveniments s'havien de reflectir d'alguna manera entre la comunitat escaladora, sobretot entre els seus joves, la majoria dels quals provenien de barris de l'àrea metropolitana de Barcelona i que eren vistos amb escepticisme, o fins i tot rebutjats, per una part d'una societat que considerava la pràctica de l'escalada una activitat temerària i mancada d'utilitat. En alguns casos, molts d'aquests joves escaladors van trobar en l'escalada i en el procés d'anomenar les vies que obrien un mitjà per expressar les seves idees i, en d'altres, un mitjà per canalitzar la seva rebel·lia i disconformitat amb el temps que els va tocar viure.

Evidentment, hi ha moltíssims més factors que influeixen en el procés d'escollir noms per als itineraris. L'apartat anterior només fa referència a un dels motius pels quals es va produir un canvi de tendència a l'hora de posar noms, però n'hi va haver d'altres. El mateix Antonio García Picazo explica que els escaladors més consolidats i respectats d'aquells temps (principis i mitjan dècada dels 70 del segle passat) creien que en l'escalada ja havien fet tot el possible perquè aquesta activitat evolucionés; que després d'ells ja ningú més no ho podria fer, i que la situació romandria en el punt que l'havien deixat. Es va adonar que efectivament l'escalada al massís de Montserrat estava estancada, i decidí anomenar les vies d'una manera diferent de la tradicional, com a petit gest per demostrar que es podia anar més enllà, que encara hi havia molt per fer.¹⁸ I aquest petit gest de seguida va ser seguit per una bona part d'escaladors, no sabem si de forma casual o com a imitació, o ambdues coses alhora, fet que suposà que s'estengués ràpidament. Però Antonio García Picazo, juntament amb molts escaladors més d'aquella època, com per exemple Armand Ballart i Codó, entre d'altres, van anar molt més enllà del simple fet d'anomenar itineraris nous d'una manera diferent de l'habitual, i amb les seves gestes i ascensions i amb una nova concepció de l'escalada van aconseguir donar-li un gran impuls, ja sigui de manera individual, ja sigui formant part d'una determinada *tribu* d'escaladors montserratins (per ex. els Pirates¹⁹ o els Exploited²⁰).

¹³ La primera via Aresta Brucs que es va obrir va ser la de l'Agulla de l'Arbret, l'any 1957.

¹⁴ Segons conversa mantinguda amb Joan Cerdà el març de 2014.

¹⁵ *Ramonage*: tècnica d'escalada emprada per superar passos en xemeneia.

¹⁶ *Griviola*: muntanya del massís del Gran Paradís, als Alps italians, d'una alçada de 3.969 metres. Va ser qualificada pel poeta italià Giosuè Carducci com *l'ardua Griviola bella*. García Picazo es va equivocar en la transcripció del nom, el qual va escriure com a Griviola, tal i com reconeix a la conversa mantinguda amb ell l'abril de 2014.

¹⁷ Segons conversa mantinguda amb Antonio García Picazo l'abril de 2014.

¹⁹ *Els Pirates*: generació d'una vintena llarga de joves escaladors de diferents barris de Barcelona formada a finals dels anys 70 del segle XX. Van obrir vies emblemàtiques a Montserrat, i sovint van sostreure material d'escalada de diferents rutes (d'aquí el seu sobrenom, els Pirates), fet que va originar més d'una polèmica. Una gran part de les seves vies al massís són avui dia força valorades.

²⁰ *Els Exploited*: grup de joves escaladors montserratins de principis dels anys 80 del segle XX que van agafar el seu nom d'una banda de rock-punk escocesa anomenada The Exploited. Van repetir vies d'escalada de gran prestigi al massís, i van obrir d'altres de gran dificultat. La seva trajectòria és en l'actualitat ben reconeguda.

El fet d'analitzar els motius pels quals es fixen els noms de les vies d'escalada és força complex. Hi ha moltes circumstàncies i molts components que influeixen en aquest procés, però bàsicament és el resultat d'una interacció que es produeix entre el concepte d'escalada (com a esport i activitat que és), entre la via ascendida (amb les característiques físiques del terreny i la roca) i l'escalador mateix (com a individu pertanyent a una societat determinada, amb una cultura heretada i/o construïda, i amb un entorn privat, i com a ésser humà, amb els seus sentiments, sensacions i experiències viscudes) (KUNA, 2014: 1235).

Figura 2. Interaccions que es produeixen a l'hora de fixar un nom d'una via d'escalada. Font: KUNA, 2011

3. UNA PROPOSTA DE CLASSIFICACIÓ DELS NOMS DE LES VIES D'ESCALADA

Atenent les dues etapes existents a la muntanya de Montserrat en el procés de fixació de noms de vies d'escalada, hem cregut igualment oportú fer una distinció entre ambdues tendències a l'hora de proposar una classificació dels noms. La primera etapa, la tradicional, té uns trets força característics que faciliten una proposta de classificació. La segona etapa, la moderna, presenta una casuística tan diversa que pràcticament impossibilita proposar una classificació, sobretot pel fet que es bategen els itineraris sense seguir cap tipus de norma preestablerta i, a la pràctica, tot s'hi val. Per tant, d'aquesta etapa moderna no farem cap proposta d'ordenació dels noms, però sí que en farem ressaltar els seus trets més significatius. De totes maneres s'ha de tenir present que hi ha vies obertes en aquesta segona etapa que s'han anomenat seguint la manera tradicional (per ex. via Serra-Pujol al Serrat de la Foradada, de l'any 1995), i de tant en tant, però en comptadíssimes ocasions, avui dia això encara es fa. Així que, en aquests casos, la classificació proposada serà vàlida.

3.1. Els noms de les vies d'escalada de l'etapa tradicional. Una proposta de classificació

Seguint i adaptant les idees de classificació proposades per autors anteriors respecte a les denominacions de les vies d'escalada al País Valencià (CRUZ & DOMINGO, 1991: 426-433), proposem:

A. Noms que fan referència als escaladors o a persones

A.1. Noms que fan referència als primers ascensionistes. Els qui obren l'itinerari (o la comunitat escaladora) el bategen amb els seus noms, cognoms o malnoms, o amb una combinació de lletres d'aquests. Per exemple:

- Via Anglada-Guillamon al Cavall Bernat, de l'any 1961
- Via Sánchez-Martínez a la Paret dels Diables, de l'any 1970
- Via Cobo-Pamplona al Serrat del Patriarca, de l'any 1973
- Via Pany-Ferrera a la Paret de l'Aeri, de l'any 1941
- Via Mas-Brullet al Serrat del Moro, de l'any 1960
- Via Torras-Nubiola a la Paret de Sant Jeroni, de l'any 1950
- Via Lusilla a la Miranda dels Ossos, de l'any 1970
- Via Cervera-Raúl a la Talaia Gran, de l'any 1960
- Via Haus-Estrems a la Mòmia, de l'any 1946

- Via Mompart a la Miranda de les Boigues, de l'any 1960
- Via Ravic²¹ a la Portella Gran, de l'any 1961

A.2. Noms que fan referència a la procedència dels escaladors. Dins d'aquest grup proposem dos apartats:

A.2.a. Noms que fan referència a la procedència geogràfica dels primers ascensionistes. Per exemple:

- Via Vilanovins a la Paret dels Diables, de l'any 1973
- Via Bages al Projectil, de l'any 1959
- Via Badalona a la Gorra Frígia, de l'any 1956
- Via Santboiana a la Bola de la Partió, de l'any 1970
- Via Hispano-Suècia²² a la Roca d'en Salvador, de l'any 1971
- Via dels Igualadins a l'Agulla dels Espeleòlegs, de l'any 1952
- Via Mataró a la Torta, de l'any 1971

A.2.b. Noms que fan referència a l'entitat o el grup excursionista del qual formen part els primers ascensionistes. Per exemple:

- Via GAM²³ a la Paret dels Diables, de l'any 1970
- Via CADE²⁴ a la Miranda de la Portella, de l'any 1957
- Via GESAM²⁵ a la Bessona Inferior, de l'any 1969
- Via GEEB²⁶ a la Cadireta del Diable, de l'any 1963
- Via SAME²⁷ a la Mare, de l'any 1971
- Via TIM²⁸ a la Paret de Sant Jeroni, de l'any 1949
- Via STAE²⁹ a la Paret de Santa Cecília, de l'any 1974
- Via GEDE³⁰ al Sentinella, de l'any 1953
- Via CES³¹ al Serrat del Patriarca, de l'any 1952
- Via CAM³² al Martell, de l'any 1960

A.3. Noms que fan referència a un altre escalador o a una persona relacionada amb el món de l'excursionisme o l'escalada, a manera d'homenatge o dedicatòria (per la seva tasca desenvolupada o per la seva mort). Per exemple:

- Via Lluís Creus³³ a la Paret dels Diables, de l'any 1955
- Via Pere Carner³⁴ a les Roques del Salt de la Nina, de l'any 1956
- Via Jordi Matas³⁵ al Serrat del Moro, de l'any 1972
- Via Valentín Casanovas³⁶ a la Paret de l'Aeri, de l'any 1976

B. Noms que fan referència a l'àmbit físic de l'escalada

B.1. Noms que fan referència a la configuració, topografia i morfologia de la paret. Poden aparèixer en combinació amb un altre element que personalitza el nom. Per exemple:

- Via Xemeneia Vendrell³⁷ a la Paret Nord d'Agulles, de l'any 1959

²¹ Ravic: nom resultat de la combinació de les primeres lletres dels escaladors que van obrir la via: Ramón Rubio i Víctor López.

²² Via oberta per una cordada formada per tres escaladors, dos espanyols i un succ.

²³ Vegeu la nota núm. 7.

²⁴ Vegeu la nota núm. 9.

²⁵ GESAM: acrònim del Grup d'Escalada i Alta Muntanya, secció del Centre Excursionista de Terrassa.

²⁶ GEEB: acrònim del Grup Especial d'Escalada de Badalona, secció del Centre Excursionista de Badalona.

²⁷ SAME: acrònim de la Secció d'Alta Muntanya i Escalada, secció de la Unió Excursionista de Catalunya.

²⁸ Vegeu la nota núm. 6.

²⁹ STAE: acrònim de la Secció de Tècnica Alpina i Escalada, secció del Centre Excursionista Àliga, de Barcelona.

³⁰ Vegeu la nota núm. 8.

³¹ CES: acrònim del Centre Excursionista de Sabadell.

³² CAM: acrònim del Club Alpí Manresa.

³³ Veure nota núm. 11.

³⁴ Pere Carner i Serra: fundador de l'Agrupació Excursionista Terra i Mar, la qual presidí posteriorment durant uns anys.

³⁵ Veure nota núm. 12.

³⁶ Valentín Casanovas: jove excursionista que morí en accident de muntanya al Pirineu oriental.

³⁷ Entre els escaladors que van obrir aquesta via hi havia en Jaume Vendrell. El seu cognom dóna nom a la ruta.

- Via Aresta Brucs a l'Agulla de l'Arbret, de l'any 1957
- Via Esperó Nord-Oest al Serrat del Moro, de l'any 1969
- Via Canal de la Barana³⁸ a la Paret de Sant Jeroni, de l'any 1950
- Via Gran Díedre a l'Asiàtica, de l'any 1957
- Via Fissura Est a la Mamelluda, sense dades de la data de la primera ascensió³⁹
- Via Paret Oest a la Nana, de l'any 1945
- Via del Collet a la Vespa, de l'any 1969
- Via Cara Nord al Senatxo, de l'any 1954

B.2. Noms que fan referència a l'activitat mateixa de l'escalada (a tècniques d'escalada o a material emprat en les ascensions). Per exemple:

- Via Ramonage⁴⁰ a la Llastra Punxeguda, de l'any 1953
- Via Encastament⁴¹ a la Tri-Roca, sense dades de la data de la primera ascensió⁴²
- Via Pitonisses⁴³ al Cap del Guerrer, sense dades de la data de la primera ascensió⁴⁴
- Via Ràpel⁴⁵ a l'Escorpí, de l'any 1943

B.3. Noms que fan referència al caràcter general de l'escalada en qüestió, segons la seva dificultat o a les particularitats del seu traçat. Per exemple:

- Via Normal al Cavall Bernat, de l'any 1935
- Via Original a la Filigrana, de l'any 1943
- Via per Davant⁴⁶ a la Gorra Marinera
- Via Directa al Gendarme, de l'any 1954
- Via Travessa⁴⁷ Nubiola-Daroca-Torras, de l'any 1954

Tal com queda reflectit en aquesta proposta de classificació, tots aquests noms de vies corresponents a l'etapa tradicional comparteixen una sèrie de trets significatius com són la intenció descriptiva i/o la voluntat dels escaladors que les han obertes de deixar constància de si mateixos o de la seva procedència, ja sigui geogràfica o com a pertanyents a un determinat centre excursionista o a una secció d'aquest. Però a partir de l'any 1977 aquesta tendència variarà radicalment, en el sentit que començaran a produir-se un seguit de canvis que donaran lloc a una nova actitud en la creació de noms de vies d'escalada.

3.2. Els noms de les vies d'escalada de l'etapa moderna. Anàlisi

Ja hem assenyalat que les motivacions d'aquesta etapa en el procés de fixació de noms a Montserrat són tan diverses com escaladors pugui haver-hi. Per tant, proposar una classificació és una tasca extremament complexa subjecta a la personalitat de cada individu. L'escalador pot agafar referents de l'activitat mateixa de l'escalada o d'un entorn extern inherent al seu espai personal, com pot ser la seva vida quotidiana o elements significatius de la seva cultura o dels seus gustos (per ex. via Electric Ladyland⁴⁸ a la Paret de l'Aeri, de l'any 1978). D'altres cops, però, els referents són molt difícils d'identificar, sobretot quan s'escullen noms de forma espontània i banal (per ex. via Les Pessigolles de les Mosques al Serrat del Duc, de l'any 2000). En tot cas, i en la mesura que l'escalada al massís de Montserrat és originàriament un fenomen urbà, i ho segueix sent de forma majoritària, principalment per la seva proximitat a una gran urbs com és Barcelona, o a altres urbs secundàries com poden ser Terrassa, Sabadell o Manresa, quan els escaladors anomenen les vies que obren molts cops prenen com a referència ítems de cultura urbana totalment allunyats i sense cap connexió amb la

³⁸ Itinerari que finalitza per una característica canal, a prop del cim de Sant Jeroni, punt culminant de Montserrat amb els seus 1.236 metres d'alçada, al final de la qual hi ha una barana de seguretat perquè la gent no prengui mal.

³⁹ Tot i no tenir dades de la primera ascensió, aquesta es produí durant l'etapa tradicional.

⁴⁰ *Ramonage*: veure nota núm. 15.

⁴¹ *Encastament*: tècnica d'escalada emprada per superar passos de fissura.

⁴² Ídem a nota núm. 39.

⁴³ *Pitonissa*: petit clau força utilitzat antigament a Montserrat per poder escalar murs verticals i llisos.

⁴⁴ Ídem a nota núm. 39.

⁴⁵ Via que ascendeix a una paret o agulla per on els escaladors normalment baixen d'aquestes mitjançant la tècnica del ràpel (veure nota núm. 4).

⁴⁶ Ruta que puja pel pany de paret de la Gorra Marinera que dona o mira al camí principal i que es pot considerar d'una manera imaginària que és la seva part davantera.

⁴⁷ *Travessa*: tram d'escalada que ascendeix de forma horitzontal i no vertical.

⁴⁸ *Electric Ladyland*: títol del tercer àlbum del desaparegut músic, cantant i guitarrista Jimi Hendrix. El nom d'aquesta via és una mostra dels gustos musicals dels escaladors quan la van obrir.

cultura rural existent a la muntanya, de tal manera que s'integren a l'àmbit muntanyenc nous noms d'origen urbà (per ex. via Graffiti al Serrat dels Monjos, de l'any 2004). En aquest cas, i des d'una perspectiva cultural, podríem dir que estem davant un bon exemple de *rururbanització* (CRUZ & DOMINGO, 1991).

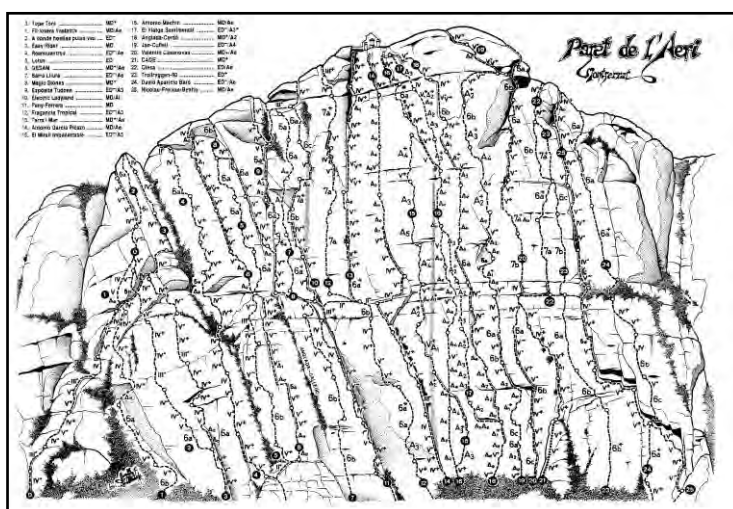
Com a síntesi assenyalarem que en les característiques dels noms d'una gran quantitat de vies d'escalada obertes a partir de l'any 1977, i pràcticament en la totalitat de les vies modernes, observem una considerable reducció de la finalitat dels autors de deixar constància dels seus propis noms i de la procedència d'ells mateixos (ja sigui geogràfica o com a pertanyents a un centre excursionista o una secció d'aquest), un canvi radical en la intenció descriptiva, la integració de referents culturals d'origen urbà aliens a l'escalada, i un clar propòsit d'originalitat (per ex. via Kanga-Banga-Ru a la Paret Nord d'Aguilles, de l'any 1998). I totes aquestes particularitats es veuran més reflectides a mesura que avancem cronològicament a través d'aquesta etapa moderna, fins pràcticament desaparèixer les de la tradicional. O dit d'una altra manera, com més modernes són les vies menys exemples trobarem de la manera tradicional de batejar-les, fins a ser pràcticament inexistent en l'actualitat.

4. EL CONCEPTE DE *NOM DE VIA D'ESCALADA* COM A *TOPÒNIM*

No voldríem finalitzar aquest treball sense fer abans una darrera reflexió centrada en l'anàlisi dels noms de les vies d'escalada des de la perspectiva general de la ciència onomàstica, i preguntar-nos si tots aquest noms poden considerar-se topònims que formen part de l'hodonímia del massís de Montserrat.

La toponímia és la ciència que té per objecte l'estudi dels noms propis de lloc (o topònims). I entenem per noms de lloc (o noms propis geogràfics) tots aquells noms que designen els indrets habitats, tant actualment com antigament, els no habitats, el relleu (anomenats orònims), els associats amb el pas i els efectes de l'aigua (anomenats hidrònims) i les vies de comunicació (anomenats hodònims) (MOREU-REY, 1982: 10). I des del punt de vista toponímic les vies de comunicació fan referència a conceptes genèrics molt diversificats on podem trobar, entre altres, carreteres, camins, carrers, travessies, avingudes, passeigs, passatges, corredors, carrerades, rondes, rambles, corralons, pujades, baixades, dreceres, autopistes i vies fèrries. El que es té en compte, per tant, és que el topònim faci referència a un element geogràfic que exerceixi la funció de via de comunicació (TORT, 2000: 96). I de fet, una via d'escalada no és més que un camí, un itinerari que comunica la base d'un determinat cim, paret o agulla fins al seu punt més elevat, itinerari que és recorregut per una sèrie de persones (en aquest cas escaladors) utilitzant unes tècniques específiques (d'escalada). I aquestes vies tenen, cadascuna, un nom propi que les diferencia, individualitza i els atorga una identitat.

Si atenem la definició de topònim proposada per Moreu-Rey (TORT, 1999: 61) i la comparem amb el concepte de *nom de via d'escalada*, la similitud inequívoca entre ambdues idees ens portarà a considerar sense cap mena de dubte com a *topònims* (concretament *hodònims*) tots aquests noms, és a dir, noms propis que permeten distingir un lloc precís i únic (en aquest cas la mateixa via) en un context donat (un cim, una agulla o una paret).

Figura 3. Exemple de la Paret de l'Aeri de Montserrat amb la majoria de les vies d'escalada que la recorren. És una clara mostra com aquestes no són més que camins individualitzats, amb els seus respectius topònims, que ressegueixen una determinada part de l'orografia de la muntanya. (Font: Cortesia de l'autor del dibuix, Armand Ballart i Codó.)

I ja per acabar, una darrera consideració. Hem de tenir present que tots aquests topònims en forma de noms de rutes d'escalada ens poden proporcionar una informació determinada que a vegades pot resultar d'una interpretació força evident (sobretot en el cas de l'etapa tradicional), però que d'altres cops és pot fer difícil o gairebé impossible d'extreure (en el cas de l'etapa moderna). En qualsevol cas, aquests noms són sempre el reflex de la forma que té de relacionar-se amb la muntanya de Montserrat un col·lectiu concret com són els escaladors, i una demostració més de les complexes relacions existents entre el món rural i el món urbà. A més a més, són noms que evidencien l'evolució d'aquestes relacions, que normalment és paral·lela a les transformacions i els canvis socials en general.

Per concloure només ens resta dir que amb aquesta comunicació esperem haver mostrat la relació present entre el món escalador i la toponímia d'un territori determinat, en aquest cas el massís de Montserrat, a través de la seva anàlisi. Una relació respecte a la qual podem dir, avui, que és viva del tot i que està perfectament assentada, tant en termes d'ús com de creació de nous topònims. I que, a la seva manera, contribueix a fer més ampli i més divers el patrimoni cultural del nostre país.

BIBLIOGRAFIA

- AGUILÓ, Cosme (2002): *Toponímia i etimologia*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat - Universitat de les Illes Balears. Barcelona.
- ALFONSO, Luis (2012): *Montserrat. Cara sur. Vías largas*. Volumen 2. Edició: La Noche del Loro. Saragossa.
- AMIGÓ, Ramon (1999): *Introducció a la recerca en toponímia i antroponímia*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona.
- BARBERÀ i SAUQUÉ, Josep (1977): *Montserrat pam a pam (operació Montserrat)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona.
- BARBERÀ i SAUQUÉ, Josep (1985). *Història d'una pedra. Cavall Bernat de Montserrat. 1935-1985*. Vèrtex. Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya. Barcelona.
- COROMINES, Joan (1965-1970): *Estudis de toponímia catalana*. 2 vol. Editorial Barcino. Barcelona.
- CRUZ OROZCO, Jorge; DOMINGO i ROIG, Josep Maria (1991): «Les denominacions de les vies d'escalada al País Valencià». A: *Butlletí de la Societat d'Onomàstica*. Núm. XLIV. Pàg. 426-433.
- DALMAU, Joan Miquel (2011): *Guia d'escalades. Agulles, regió de Montserrat*. Editorial Bcò. Monistrol de Montserrat.
- DOMINGO i FRANCÀS, Carles (1997): *Els noms de les formes del relleu*. Institut Cartogràfic de Catalunya. Barcelona.
- ESTIVILL, Lorenzo (1947): *Montserrat*. Colecció de la Montaña y el Mar. Editorial Arimany. Barcelona.
- FATJÓ i GENÉ, Josep (2005): *Història de l'escalada a Montserrat*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona.
- FERNÁNDEZ i RUBIÓ, Jaume (2001): *Diccionari de l'excursionisme català. Més de 125 anys d'història*. Enciclopèdia Catalana. Barcelona.
- GAME MAGAZINE (2012): *Montserrat. Una montaña para escalar*. Edita Federación Española de Deportes de Montaña y Escalada. Núm. 20. Barcelona.
- GARCÍA PICAZO, Antonio (2007): *Montserrat. Ascensiones de leyenda*. Ediciones Desnivel. Madrid.
- HITA i SÁNCHEZ, David (2014): *Montserrat. Guia d'escalada. Regió dels Ecos*. Edició de l'autor. Sabadell.
- KUNA, Ágnes (2014): «A cognitive semantic analysis of climbing route names». A: *Actes del XXIV Congrés Internacional d'ICOS sobre Ciències Onomàstiques (Barcelona, setembre de 2011)*. Generalitat de Catalunya. Pàg. 1233-1240.
- MALLORQUÍ, Elvis; AMIGÓ, Ramon; RABELLA, Joan Antoni; TORT, Joan; ROMA, Francesc (2006): *Toponímia, paisatge i cultura. Els noms de lloc des de la lingüística, la geografia i la història*. Documenta Universitaria. Girona.
- MOREU-REY, Enric (1982). *Els nostres noms de lloc*. Ed. Moll. Palma de Mallorca.
- RODÉS, Josep Maria; LABRAÑA, Ferran (1972): *Roques, parets i agulles de Montserrat. I. Regió d'Agulles*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona.
- RODÉS, Josep Maria; LABRAÑA, Ferran (1973): *Roques, parets i agulles de Montserrat. II. Regió de Tebes i Tebaida*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona.
- TORT i DONADA, Joan (1999): «Algunes reflexions sobre el concepte de topònim». A: *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica*. Barcelona. Núm. 77. Pàg. 59-72.
- TORT i DONADA, Joan (2000): «Els noms de lloc i la geografia. La toponímia com a eina per a la conceptualització de l'espai». A: *Actes del Col·loqui d'Onomàstica. XXIV Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica (Eivissa, 10 i 11 d'octubre de 1998)*. *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica*. Barcelona. Núm. 83. Pàg. 86-98.

- TORT i DONADA, Joan; SANCHO REINOSO, Alexis (2014): «Toponyms as “landscape indicators”». A: *Actes del XXIV Congrés Internacional d'ICOS sobre Ciències Onomàstiques (Barcelona, setembre de 2011)*. Generalitat de Catalunya. Pàg. 1987-2016.
- ZORRILLA, Juan José (2006): «Terra i Mar. De la “agulla” a la “paret”». A: *Desnivel*. Núm. 244. Madrid. Pàg. 74.